

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет української й іноземної філології та журналістики
Кафедра англійської філології та світової літератури
імені професора Олега Мішукова

**ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ В АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ
ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти “магістр”

Виконав: студент 2 курсу 202 групи
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.041 германські мови та
літератури (переклад включно), перша -
англійська
Освітня програма Філологія (германські
мови та літератури (переклад включно)),
перша – англійська
Нагрибельний Богдан Ярославович
Керівниця кандидат філологічних наук,
доцент Короткова Людмила Віталіївна
Рецензентка кандидат філологічних наук,
доцент Ткаченко Людмила Леонідівна

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади дослідження	5
1.1. Визначення поняття «гендер»	5
1.2. Гендерні стереотипи та їх мовленнєва репрезентація	11
1.3. Особливості англомовного політичного дискурсу	15
РОЗДІЛ 2. Вербальна експлікація гендерних стереотипів в англомовному політичному дискурсі	22
2.1. Особливості вербальної презентації гендерних стереотипів у жіночих політичних промовах	22
2.2. Особливості мовної реалізації гендерних стереотипів у чоловічих політичних промовах	31
ВИСНОВКИ	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	41

ВСТУП

У більшості сучасних демократій рівність чоловіків і жінок стала мейнстрімом політичного дискурсу. Природно, що чоловіки і жінки повинні мати однакові права, і ніхто не повинен бути виключений із політичного життя. Тим не менше, фіксуються істотні відмінності як між країнами, так і між різними політичними сферами щодо рівності та кількості представників обох статей.

На сучасному етапі лінгвістичні гендерні дослідження знаходяться у посиленому фокусі уваги дослідників. Гендерні відношення в мові відбиваються у формі мовних стереотипів, які впливають на поведінку кожної особистості, зокрема й на мовну. Гендерний статус комунікантів впливає не лише на вибір стратегій та тактик спілкування, а й на стиль, тональність, що є маркерами оцінки розвитку та функціонування соціуму.

Питання вивчення гендерних категорій ще порівняно нещодавно вважались маргінальним соціопсихологічним фактором у лінгвістичних студіях. Наразі дослідження гендерної диференціації свідомості є актуальним напрямом соціогуманітарної думки.

Актуальність теми дослідження визначається загальнонауковою антропоцентричною спрямованістю досліджень, що вивчають взаємозв'язок мови і мислення. Останнім часом окреслилася тенденція

інтерпретувати когнітивні процеси в тісному зв'язку з проблемою влади. У цьому розумінні стереотипізація потрактовується як встановлення владних відносин. Політичний дискурс безпосередньо пов'язаний зі стереотипізацією, встановлюючи ціннісну асиметрію і підтримуючи соціальну ієрархію.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Робота виконана у руслі кафедральної наукової теми «Вплив лінгвальних та екстралінгвальних чинників на формування фахівця з іноземних мов у сучасному мультикультурному просторі» (номер держреєстрації 0117U003763).

Метою дослідження є особливостей мовленнєвої реалізації гендерних стереотипів в англійськомовному політичному дискурсі.

Мета дослідження зумовила вирішення **завдань**:

- 1) надати визначення лінгвістичному поняттю «гендер»;
- 2) визначити поняття «гендерний стереотип»;
- 3) охарактеризувати політичний дискурс як різновид інституційного;
- 4) вивчити презентованість гендерних стереотипів у політичному англійськомовному дискурсі та її лінгвістичні особливості.

Об'єктом дослідження визначаємо лінгвістичну компоненту політичного дискурсу.

Предметом дослідження є мовленнєві особливості вербалізованих гендерних стереотипів в англійськомовному політичному дискурсі.

Матеріалом дослідження були обрані політичні промови провідних політиків-жінок та політиків-чоловіків США та Великобританії. Картотека ілюстративного матеріалу налічує 264 приклади.

Теоретичну цінність отриманих результатів дослідження вбачаємо у комплексному підході до вивчення поняття гендер з психологічної, соціологічної та лінгвістичної точок зору.

Практичні результати дослідження стануть релевантними при викладанні курсів з лексикології англійської мови, гендерології та лінгвокультурології.

Структура кваліфікаційної роботи представлена вступною компонентою, теоретичним, практичним розділами, загальними висновками дослідження, списком джерельної бази.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження висвітлено в одноосібній публікації «До питання гендерних стереотипів», надрукованій в альманасі «Магістерські студії» (Херсон, 2021).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Визначення поняття «гендер»

У наукових дослідженнях, особливо з антропології та етнографії, епізодично фіксувались соціально та культурно значущі відмінності у поведінці, звичаях та загалом у процесах соціалізації між чоловіками та жінками. Однак ідея диференціації понять біологічна стать та соціальна стать (гендер) виникла лише в період постмодернізму.

Диференціація понять статі та гендеру уможливила перехід на новий теоретичний щабель осмислення соціальних процесів. У первинному фокусі уваги знаходяться підходи, згідно з якими дослідники кваліфікують всі аспекти функціонування людського суспільного та культурного життя гендернобумовленими.

Соціальна організація значним чином визначається гендерними відносинами, що особливим чином виражають системні характеристики та структурують відносини між суб'єктами мовлення. Основні теоретико-методологічні положення гендерної концепції ґрунтуються на чотирьох взаємопов'язаних компонентах: вони є культурними

символами; нормативні заяви, які визначають напрямок можливих тлумачень цих символів і виражені в релігійних, наукових, правових та політичних доктринах; соціальні установи та організації; а також самоідентифікація.

Гендерні відносини фіксуються в мові у формі культурно визначених стереотипів, накладаючи відбиток на поведінку, включаючи мовлення, особистість та процеси її мовної соціалізації.

Зародження гендерних досліджень фіксується у середині 50-х років 20 століття. Первинний етап досліджень характеризується суспільною орієнтацією на світ чоловіків та їх чоловічі цінності. Саме на цей період припадає наукова розвідка Д. Мані, в якій з точки зору психології та сексології, вчений вживає термін «гендер» на позначення статевого фенотипу. Науковець визначає «гендерну роль» як сукупність як фізичних, так і мовленнєвих дій людини, які вона виконує на підтвердження своєї чоловічої або жіночої природи [34, с. 253-264].

Пізніше термін набуває широкого наукового вжитку, станом на 80-ті роки термін «гендер» розширює свою семантику і вказує не лише на фізіологічні відмінності двох статей, а на диференційовані соціальні вимоги до жінок та чоловіків, на їх різну соціальну та громадську значущість, на відповідний поділ праці на чоловічу та жіночу [4, с. 8].

На сучасному етапі наукового пошуку вирізняють два протилежних підходи до вивчення гендеру, а саме класичний та конструктивістський. Відповідно до класичного розуміння розрізняють стать і гендер. Поняття «стать» охоплює біологічні відмінності людей, які власне закладають підвалини до соціальних та психологічних особливостей жінок та чоловіків. У той час поняття «гендер» тлумачиться як психологічна «стать», яку набуває людина у певному культурному середовищі та відповідно до якої демонструє свій чоловічий чи жіночий статус, виконуючи певні соціальні ролі [2, с. 13].

Дослідниця Мельник Т.М. тлумачить термін гендер як систему цінностей, поведінкових норм та маскулінних/фемінних характеристик, що моделюється суспільством та підтримується соціальними інститутами. Відповідно до цієї системи відбувається процес соціалізації чоловіків та жінок як особистостей, формується їх спосіб мислення і визначається відповідний стиль життя, усвідомлення статусно-рольових позицій відбувається під впливом соціо-політичних та культурно-економічних чинників [8, с. 11].

Бінарна опозиція маскулінність/фемінність, за представниками конструктивістського підходу, розглядає «гендер» як культурний конструкт. Гендерні характеристики людини не перебувають у прямій залежності від її фізіологічної приналежності, вони є сукупністю соціальних стандартів поведінки чоловіків або жінок загальноприйнятих у певному соціумі. Гендерна приналежність не прирівнюється до ролі, а визначається як характеристика інтеракції суб'єктів, що оцінюється згідно з особистісними ознаками представників різних статей [2, с. 13].

Суттєвою ознакою гендеру є той факт, що його конструює як суспільство, так і сама людина. Цей формотворчий процес є обопільним. З дитинства людина формується у створеній суспільством матриці норм і правил, тому відсутнє її усвідомлення себе за межами цих умовностей, у повній відповідності до усталених норм людина формує свій гендерний образ. Іншими словами, формування гендерної свідомості відбувається за зразком культурних та соціальних стереотипів, за дотриманням яких пильнують інші члени суспільства. У свою чергу, кожна конкретна людина вибудовує у своїй поведінці власний гендер і критерії оцінки гендеру інших.

Гендерні відносини зазвичай сприймаються як «природні», а не як щось сформоване у процесі культурного та суспільного розвитку. Протягом більшої частини історії людства ролі чоловіків і жінок є зумовленими їх біологічними властивостями.

Взаємозв'язок мови та гендеру давно викликає інтерес у соціолінгвістиці та суміжних дисциплінах. Дослідження лінгвістичної антропології початку ХХ століття розглядали відмінності між жіночою та чоловічою промовою в різних мовах, у багатьох випадках визначаючи різні форми жіночої та чоловічої мови. Гендерна лінгвістика займається різними аспектами представлення статі в мові. Їх можна розділити на дві категорії: як гендери говорять (або пишуть), і як про них говорять (або пишуть). К. Ейхофф-Сайрус, висловлюється про важливість цього напряму дослідження у такий спосіб: «Мова не тільки відображає реальність, вона також створює реальність» [цит. за 29, с. 215].

Лінгвісти сходяться на думці, що спосіб нашого спілкування є гендерним, і що жінки та чоловіки дійсно розмовляють по-різному. Чоловіча мова зазвичай вважається нормою, а жіноча – відхиляється від норми. Приклад цього твердження можна побачити у стереотипній думці, що часто зустрічається, про те, що жінки багато говорять, але ніколи не зазначається той факт, що чоловіки говорять мало.

Думки лінгвістів розходяться щодо того, наскільки істотними є ці відмінності. Також тлумачення того, чому існують відмінності, ґрунтуються на дуже різних теоріях. Для аналізу жіночої мови були створені три загальноприйняті підходи, які також називаються рамками; їх можна узагальнено пояснити поняттями дефіциту, домінування та відмінності [39, с. 189].

Поняття дефіциту свідчить про те, що жіночі способи спілкування, за своєю природою чи вихованням, «дефіцитні» порівняно з чоловічими. Р. Лакофф підтримує цей погляд на гендерну жіночу мову. Іноді жінки відчують, що їхній спосіб виступу/звернення до аудиторії, є не досить переконливим і, що їм чогось не вистачає у словесній презентації. Їм бракує вміння мовної демонстрації сили чи авторитету, тому такі жінки відвідують уроки, які спрямовані на тренування напористості, які в основному вчать їх «говорити по-чоловічому» [1, с. 1807].

Поняття домінування передбачає, що способи висловлювання жінок в меншій мірі є результатом їхньої статі, аніж підпорядкованої позиції щодо чоловіків. У цьому випадку жіноча мова є певним засобом, що сигналізує про субординацію. Нарешті, поняття відмінності свідчать про те, що жіночі способи висловлювання відображають соціальні та мовні норми конкретно жіночих субкультур, у яких більшість із жінок проводить роки становлення.

У фокусі уваги дослідників є комунікативні невдачі чоловіків і жінок, що пояснюється різними вимогами суспільства до чоловіків і жінок, а також специфіку соціалізації в дитинстві та підлітковому віці, оскільки зазвичай у цей віковий відрізок спілкування особистості відбувається у групах з одностатевим представниками. Саме ці фактори є визначальним і впливають на мову чоловіків і жінок, що відрізняється різними мотивами, що спонукають до спілкування, різними стратегіями та тактиками побудови комунікативної взаємодії.

Мовленнєва поведінка чоловіків, як правило, має на меті досягнення та збереження незалежності та високого статусу. Від жінок суспільство очікує поступки та емоційності. Ці відмінності, відповідно до концепції Д. Таннен [38], є відмінностями, що реалізуються під час продукування та інтерпретації висловлювання. Це ж твердження можна інтерпретувати з точки зору стану чи позиції відносин підтримки комунікативного контакту, солідарності та допомоги. Вимовляючи одну і ту ж фразу, чоловіки та жінки можуть керуватися різними мотивами та різними способами тлумачення слів співрозмовника. Наприклад, допомогу можна трактувати як вираз солідарності та зміцнення відносин. Але при потрактуванні спроби допомогти можна побачити вказівку на демонстрацію переваги або ж спробу заявити про домінування у комунікативних відносинах. Проте, кожна культура презентує традиції і ритуали спілкування, які відрізняють чоловіків і жінок.

На думку дослідниці Гутаревої Н.Ю, жінки, як правило, говорять більш граматично правильно і використовують більш добре сформовані речення, говорять більш ввічливо і мають тенденцію до підтримки комунікації. Вони також схильні ставити більше запитань, частіше підстраховуватись та говорити більш особистісно та емоційно [1, с. 1808].

У той час як чоловіче мовлення, навпаки, включає більш розмовну мову, є більш прямим і фактичним і більш послідовно обертається навколо них. Пояснення відмінностей вказують на те, що хлопчики та дівчатка соціально навчені поводитися як чоловіки, так і жінки. Схоже, що відмінності пов'язані з різним соціальним статусом чоловіків і жінок, а також з тим, що жінки займають невігідну роль у суспільстві, дефіцитну або підпорядковану чоловічій [там само].

Під час розмови голос та інтонація утворюють сферу, найтісніше пов'язану з біологією тіла. Але навіть вони можуть бути ритуальними і символізувати позитивні або негативні якості. Низький, сильний голос, не надто емоційний, характерний для чоловіків та уособлює авторитет, працездатність та компетентність, все те, що становить ритуал маскулінності [4, с. 8].

Високий голос з емоційною інтонацією вважається жіночим. Німецькі дослідник К. Котхофф виявив, що жінки на високих посадах намагаються уникати такої інтонації у своєму мовленні. Високий голос та емоційна інтонація у виконанні чоловіків, принаймні в європейських культурах, асоціюються із сексуальними відхиленнями [цит. за 4, с.8].

Дослідження лінгвістичної маніфестації гендеру є порівняно новими, проте слід зазначити, що ще О. Есперсен на початку ХХ ст. проводив дослідження особливостей жіночого мовлення. У фокусі дослідження був лексичний склад, який відрізняє мовленнєву поведінку жінок від чоловіків. Учений доходить висновку, що мовлення жінок більшою мірою насичене евфемізмами, лайливі слова є радше

виключенням, аніж правилом. Через свій консерватизм жінки є монолінгвами на відміну від чоловіків. Синтаксична сторона мовлення жінок демонструє тенденцію до паратаксису та усічених конструкцій. О. Есперсен висновує, що спрощена презентація мовлення жінок свідчить на користь більшої розумової розвиненості чоловіків. Враховуючи суб'єктивність наукової точки зору вченого, вважаємо за потрібне наголосити на важливості дослідження проблеми експлікації маскулінності та фемінності у мовленні.

На несиметричності феноменологічних образів жінки та чоловіка, що відбиваються у мові, наголошувала Р. Лакофф. Дослідниця представила результати свого лінгвістичного дослідження, що продемонструвало провідну роль чоловіка у суспільстві та «неповноцінний» образ жінки. Р. Лакофф, як й О. Есперсен, висунула гіпотезу про існування «жіночої» мови, якої дівчата навчаються з дитинства, граючи в дівочі ігри, що виключають агресивність та грубість. Жіноча здатність поступатись та бути менш агресивними за чоловіків впливають на мовлення, шляхом використання мовних засобів, що знижують силу висловлення.

Узагальнено дослідження гендеру в лінгвістиці можна розділити на два напрями. До першого належать дослідження мовної гендерної маніфестації. Метою цього підходу є вивчення лінгвістичних особливостей мовленнєвої діяльності різних статей, у фокусі дослідження знаходиться насамперед номінативна система, словниковий запас, синтаксис, категорія статі тощо. А також фіксуються та аналізуються лексичні одиниці на позначення протилежної статі.

Представники другого напрямку досліджують мовленнєву та комунікативну поведінку чоловіків та жінок в цілому, з визначенням їх типових мовленнєвих стратегій та тактик, гендерно обумовленим вибором словникових одиниць, що уможливають досягнення успіху в комунікації, їх пріоритетні мовні одиниці та синтаксичні конструкції.

1.2. Гендерні стереотипи та їх мовленнєва репрезентація

Гендерні стереотипи засвоюються чоловіками та жінками у процесі їх соціалізації, і тому важливо досліджувати цей феномен двонаправлено, з одного боку, як бачать і характеризують чоловіків та жінок інші, а з іншого боку, як вони сприймають себе у співставленні до стереотипізованих гендерних ознак.

Гендерні стереотипи є однією з маніфестацій стереотипів, тож мають відповідні характеристики:

- прототиповість;
- узагальненість;
- національно-культурна маркованість [13,с. 44].

Гендер відіграє істотну роль в житті людей, а не фізіологічна стать, оскільки уміння і навички, що необхідні у сучасному повсякденному житті, не залежать від біологічних відмінностей чоловіків і жінок. Однак ці відмінності є важливими про розподілі праці. При народженні дитину відносять до одного з двох класів, згідно з її біологічної статтю, відповідно до цієї статті людина засвоює певний тип поведінки, властивий одному з класів у суспільстві, у такий спосіб відбувається формування гендерної ідентичності людини.

Ще однією проблемою вивчення гендеру, є його тлумачення як структурного принципу організації соціальних інститутів таких, як робочі місця, освітні заклади, судові органи, державні та інші політичні інституції. Ця проблема має суттєве історичне обґрунтування.

Трансформація гендерних відносин з початку ХХ століття зазнала найбільш глибоких соціальних змін в історії людства. На початку ХХ століття чоловіки та жінки в цілому розглядалися як люди, що виконували полярно різні ролі в суспільстві: місце жінки визначалось її домом, де вона функціонувала як дружина і мати; місце чоловіка

визначалось роботою у публічній сфері [29, с.205]. Чоловіки мали законні права на життя своїх дружин та дітей, і хоча сімейне насилля над дружиною ніколи не було законним, його правовий статус був неоднозначним, а домашні тирані рідко зазнавали покарання чи суспільного осуду. Безумовно, критика патріархату, теорії панування чоловіків над жінками, виникла наприкінці XVIII століття, а рух за право жінок на волевиявлення тривав до кінця XIX століття. Проте, на початку XX століття легітимність патріархату більшістю людей сприймалася як належне і ця легітимність підкріплювалась релігійними доктринами, які вважали ці відносини визначеними Богом [31 р. 1].

В основі соціологічного аналізу статі лежить відмінність між біологічною статтю і гендером. Стать визначається як сукупність біологічних особливостей організму; гендер є соціально сконструйованим, соціально створеним проявом особистості. Потужною і абсолютно революційною постає ідея, відповідно до якої ми маємо потенційну здатність змінювати суспільні відносини, в яких ми живемо, у тому числі соціальні відносини між біологічно визначеними чоловіками та жінками [31 р. 1].

У підґрунті такого поділу обов'язків або ролей між чоловіками та жінками лежить проблема існування у певному суспільстві гендерної переваги. Варто зазначити, що аж до 1920 року жінки були позбавлені права на волевиявлення під час політичних виборів, загальноприйнятою була думка про ментальну перевагу чоловіків над жінками, що жінки керуються лише емоціями, вони є ірраціональними [28], вони не можуть брати і нести відповідальність навіть за своє життя, їм необхідний чоловічий контроль, жінки залишались неповноцінними членами суспільства [37, с. 12].

Зростання участі жінок на ринку праці стало головною тенденцією у другій половині XX ст. Водночас рівень освіти жінок наздогнав

чоловіків – навіть випередив їх у середньому майже у всіх розвинених країнах – і жінки отримали доступ до більшої кількості професій.

Починаючи з 1970-х років, внаслідок так званої «тихої» революції» змінились не тільки очікування жінок щодо своєї кар'єри та сімейного життя, а також ставлення громадськості до ролі жінок у суспільстві. На теперішній час у більшості промислово розвинених країнах працевлаштовані жінки є нормою; сім'ї з двома годувальниками перевищують процентний показник сімейних пар, де є лише «годувальники-чоловіки»; гендерна рівність є метою політичних діячів та урядів, а гендерна дискримінація заборонена законодавством багатьох країн. Але об'єктивно оплата праці жінок все ще залишається значно нижчою за оплату чоловіків [36, с. 1005-1006].

Статистичні данні свідчать, що з початку 1970-х років чоловіки в середньому отримують більшу заробітну плату, ніж жінки, це зазвичай є результатом двох основних факторів: гендерного розриву в продуктивності та гендерну дискримінацію. Наразі зростання жіночого людського капіталу (освіта та досвід) нівелює розрив у продуктивності і ставить під питання легітимність меншої за розміром заробітної плати.

Стабільною залишається гендерна нерівність у заробітній платі, що є результатом гендерних відмінностей у професіях та браку жінок на керівних посадах. Реалізація соціальної ролі матері, декретна відпустка по догляду за дітьми є причиною гендерної нерівності на ринку праці, оскільки спричиняє переривання кар'єри, роботу на умовах неповного робочого дня, скорочення робочого часу і в результаті повільне зростання заробітної плати. [36, с. 1008].

Об'єктивні факти суспільного життя жінок та чоловіків історично сформували певні соціальні стандарти поведінки, якої від них вимагає суспільство і, які вони засвоюють у процесі особистісного розвитку. Згідно з теорією соціальних ролей, гендерні стереотипи походять від

розподілу чоловічих та жіночих ролей, які вони виконують вдома і на роботі [31, с. 2].

Гендерні стереотипи тлумачаться як «культурно і соціально обумовлені уявлення про якості, атрибути і норми поведінки представників обох статей і їх віддзеркалення у мові» [20, с. 18].

Відповідно, чоловіків характеризують як здатних на самостійні активні дії, особистості, які беруть на себе відповідальність і контролюють оточуючих членів суспільства. На відміну від чоловіків, жінки є більш соціально залежні, більш налаштовані та комунікацію та вибудовування особистісних взаємовідносин [31, с. 2]. Сучасні дослідники протиставляють активність, схильність до ризику, деспотичність, імпульсивність чоловіків і покірність, пасивність, залежність, слабкість жінок. Тож утворюється опозитивна пара «мінливість, невірність, радикалізм : сталість, вірність, консерватизм». У культурі існує стереотипне переконання, що жінок відрізняє консерватизм, прагнення до стабільності, чоловіків характеризує радикалізм та жага до змін [20, с. 18].

Гендерні стереотипи тісно пов'язані з оцінкою, а також впливають на формування очікувань щодо поведінки представників тієї чи іншої статі. Якщо реальна поведінка конкретного індивіда не збігається або суперечить очікуваннями соціуму, то його поведінку буде охарактеризовано представниками цього соціуму як «неправильну» і таку поведінку буде засуджено. Відповідні очікування також відносяться і до мовної поведінки індивідів, таким чином, стандарти соціальної поведінки чоловіків ті жінок накладають відбиток на комунікативну поведінку індивідів.

1.3. Особливості англомовного політичного дискурсу

Антропоцентризм сучасного мовознавства зумовив переакцентуацію уваги із системноструктурних параметрів мови на мовленнєву діяльність, на дискурсивну діяльність людини як основну реалізацію мовної особистості. У другій половині минулого століття поступово формується новий напрям мовознавчих досліджень, що є не лише антропозорієнтованим, а й комунікативнозорієнтованим, у центрі уваги представників якого постає дискурс.

Дискурс вперше стає об'єктом лінгвістичних досліджень у 60-х роках ХХ ст. у зв'язку з науковими розвідками Ю. Габермаса, З. Харриса, Е. Бенвеніста, Т. А. ван Дейка. Дефініція дискурсу як складної комунікативної ситуації, запропонована Т. А. ван Дейком, не втратила своєї актуальності і зараз, тому що актуалізує комунікативний аспект дискурсивного аналізу.

Еволюція поняття дискурсу в зарубіжній лінгвістиці пов'язана з витлумаченням його як сукупності двох чи більше висловлень (тобто еквівалентно поняттю тексту) на перших етапах дослідження (В. Дресслер, Р. де Богранд, З. Шмидт, Т. Гівон, Т. М. Ніколаєва, та ін.) до будь-якого вживання мови, реалізованого в різних формах дискурсу (Т. А. ван Дейк, Р. Водак, В. Кинч, П. Серіо, В. З. Дем'янков, О. О. Селіванова та ін.). В україністиці дискурс почали активно вивчати з 90-х років минулого століття, переважно як комунікативну ситуацію разом з її складниками. Такий підхід спричинений принциповою орієнтацією дискурсу на комунікацію, оскільки він виявляється в комунікації і в ній функціонує, комунікація без дискурсу не може бути реалізована.

Популярність поняття дискурсу в сучасному мовознавстві лише ускладнила ситуацію з відсутністю однозначного визначення та одностайності в поглядах учених, що можна пояснити багатовекторністю та багатоплановістю феномену дискурсу.

Багатоаспектність поняття дискурсу спонукала П. Серіо до виокремлення основних підходів до його аналізу: 1) ототожнення понять «дискурс» та «мовлення» (відповідно до визначення мовлення Ф. де Соссюром, тобто будь-яке конкретне висловлення); 2) одиниця, що за розміром більша за фразу, тобто послідовність окремих висловлень; 3) вплив висловлення на реципієнта та його заглибленість у ситуацію; 4) бесіда як основний тип висловлення; 5) мовлення, що привласнює мовець (за Е. Бенвеністом); 6) протиставлення мови та дискурсу як системи малодиференційованих віртуальних значущостей та диверсифікації на поверхневому рівні, пов'язаної з різним вживанням мовних одиниць; 7) система обмежень, що накладені на необмежену кількість висловлень з огляду на певну соціальну або ідеологічну позицію; 8) висловлення, яке розглядають з точки зору дискурсивного механізму, що ним керує [19, с.26-27]. Майже всі ці дефініції реалізовано в сучасних мовознавчих розвідках як окремі наукові підходи.

Підходи до вивчення дискурсу різняться залежно від пріоритетного наукового напрямку, обраного дослідниками. Зважаючи на це, можемо говорити про міждисциплінарність поняття дискурсу, що є спільним для багатьох гуманітарних наук та галузей мовознавства – комунікативної, соціальної, когнітивної, психолінгвістики, прагмалінгвістики та лінгвосинергетики.

М. Л. Макаров, вважаючи дискурс одним з основних понять комунікативної лінгвістики, слідом за В. В. Богдановим, наголошує на широкому потрактуванні поняття дискурсу «як родової категорії щодо понять мовлення, текст, діалог» [7, с. 90], тобто це явище «проміжного порядку між мовленням, спілкуванням, мовною поведінкою, з одного боку, та зафіксованим текстом, що є «сухим залишком» спілкування, з іншого боку» [3, с. 192].

Комунікативний підхід домінує в сучасній російській лінгвістиці, перебуваючи під впливом метафоричного визначення Н. Д. Арутюнової як «мовлення, зануреного в життя», запропонованого ще 25 років тому. Так, Ю. Є. Прохоров включає до структури комунікації три взаємопов'язаних складники: текст як інтровертовану фігуру комунікації, дискурс як екстравертовану фігуру комунікації, фігуру дійсності, яка забезпечує комунікацію як таку [15, с.34].

Сучасні мовознавчі розвідки, виконані в межах комунікативної парадигми та присвячені виявленню сутності дискурсу, ґрунтуються на експлікації понять комунікативної ситуації і тексту, при цьому текст тлумачать як реалізацію, вербальне втілення результативної фази дискурсу, а комунікативну ситуацію як сферу функціонування дискурсу, його процесуальний аспект.

Комунікативно-когнітивний підхід ґрунтується на тому, що когнітивні (ментальні) процеси передують продукуванню мовленнєвих актів та інших одиниць дискурсу. У когнітивній лінгвістиці на стику з дискурсологією перебувають дослідження, присвячені фреймовій структурі комунікації. Вивчення сценаріїв, топіків і фреймів становлять один з пріоритетних напрямів лінгвокогнітології, але разом з цим пов'язані і з вивченням дискурсу. Цей напрям наразі активно розвивається в українській лінгвістиці (А. П. Загнітко, І. М. Колегаєва, Н. В. Кондратенко, О. О. Селіванова, К. С. Серажим та ін.).

У межах психолінгвістики В. В. Красних, підтримуючи позицію Т. А. ван Дейка, О. Є. Кібрика та Ю. М. Караулова у визначенні дискурсу, наполягає на тому, що «дискурс не тільки власне твір, а й діяльність (взята в сукупності процесу та результату), у процесі якої мовленнєворозумовий продукт і породжується» [6, с.114], при цьому дискурс охоплює як власне лінгвістичний, так і екстралінгвістичний аспекти [6, с. 84]. К. Ф. Сєдов відносить до проблематики психолінгвістики дискурсу питання породження та сприйняття

(розуміння) мовлення, тобто «динамічну природу текстової структури» [16, с. 37], хоч на практиці демонструє здебільшого дослідження завершеного тексту та усного мовлення, що значно обмежує поняття дискурсу.

Соціолінгвістичні дослідження дискурсу здебільшого орієнтовані на його типологію та визначення інституційних типів дискурсу. В. І. Карасик тлумачить інституційний дискурс як «спеціалізований клішований різновид спілкування між людьми, які можуть не знати одне одного, але повинні спілкуватися відповідно до норм певного соціуму» [3, с. 195]. Врахування соціальних параметрів комунікативної взаємодії становить особливість соціолінгвістичного підходу до аналізу дискурсу. Одним із типів інституційного дискурсу є політичний.

О. О. Селіванова вважає, що «в термінах лінгвосинергетики дискурс може бути представлений як складна нелінійна та різнозначна система, що охоплює низку відносно самостійних функційних вузлів» [17, с.35], модулів системної природи, взаємодія яких забезпечує, регулює та коректує процес спілкування та самоорганізацію цієї суперсистеми. Витлумачення дискурсу як динамічної системи уможлиблює поєднання традиційного системно-структурного підходу із сучасним дискурсивно-комунікативним. При цьому важливим залишається аспект розуміння тексту, тому що аналіз дискурсу (і тексту) як «самодостатньої сутності» спричиняє необхідність виявлення внутрішніх механізмів розуміння як означення того, на що вказує «тіло тексту», яке характеризується своїми специфічними особливостями.

На думку І. С. Шевченко *прагмалінгвістика* охоплює сьогодні соціопрагматичний підхід – «звернення прагматики до аналізу мовлення як соціальної практики комунікантів з урахуванням наявного соціального устрою, пошук шляхів оптимізації цієї практики в критичному аналізі дискурсу» [23, с. 70], а також когнітивно-прагматичний підхід, «націлений на вивчення мисленнево-мовленневих

підвалин комунікації» [там само]. Проте В. Г. Борботько критикує прагмалінгвістичний підхід до аналізу дискурсу, оскільки такі дослідження «зведено на практиці лише до констатації в тексті елементів, що мають «прагматичну силу», тобто спонукання, емоційних оцінок, контактивів тощо, але не пояснюють їх справжніх системних функцій, як і випадків повної відсутності подібних елементів у дискурсі» [цит. за 6, с. 112].

І. С. Шевченко вважає, що мінімальною одиницею дискурсу потрібно вважати мовленнєвий акт як «мовленнєву взаємодію мовця і слухача для досягнення певних перлокутивних цілей мовця шляхом конструювання ними дискурсивного значення у ході спілкування» [23, с. 74]. Однак цей підхід унеможливорює аналіз дискурсу поза усним спонтанним мовленням, тобто обмежує його визначення та проблематику дискурс-аналізу. Хоч застосування прагмалінгвістичного підходу до аналізу дискурсу залишається актуальним, оскільки дозволяє бачити в ньому арену взаємодії учасників мовленнєвого акту: мовця (автора тексту), слухача (адресата тексту) і тієї реальності, що знаходить відображення в тексті.

Розуміючи дискурс як предмет міждисциплінарних досліджень та враховуючи його багатоаспектність, визначаємо дискурс як процес і результат мовленнєвої діяльності людини, що має знакову форму і реалізований у тексті в сукупності з комунікативною ситуацією.

Як вже зазначалось раніше, В.І. Карасик у межах своєї класифікації інституціональних дискурсів, виокремив політичний дискурс. Політичний дискурс потрактовується як інституційне спілкування, яке, на відміну від особистісно-орієнтованого, використовує певну систему професійно-орієнтованих символів, тобто характеризується власною підмовою (лексикою, фразеологією та пареміологією) [3, с. 233].

Основною функцією політичного дискурсу є його використання як інструмент політичної влади. У межах інструментальної функції політичного дискурсу О.Й. Шейгал виокремлює такі його функції:

- 1) функція соціального контролю (створення передумов для уніфікації поведінки, думок, почуттів і бажань великої кількості індивідумів, тобто маніпуляція суспільною свідомістю);
- 2) функція легітимізації влади (пояснення та виправдання рішень щодо розподілу влади та громадських ресурсів);
- 3) функція відтворення влади (зміцнення прихильності до системи, зокрема, через ритуальне використання символів);
- 4) функція орієнтації (через формулювання цілей і проблем, формування картини політичної реальності у свідомості соціуму);
- 5) функція соціальної солідарності (інтеграція у межах всього соціуму чи окремих соціальних груп);
- 6) функція соціальної диференціації (відчуження соціальних груп);
- 7) функція агональна (ініціювання та вирішення соціального конфлікту, вираження незгоди та протесту проти дій влади);
- 8) функція акціональна (проведення політики через мобілізацію або «наркотизацію» населення: мобілізація полягає в активізації та організації прихильників, тоді як під наркотизацією розуміється процес умиротворення та відволікання уваги, зниження рівня пильності) [24, с. 49].

Для нашого дослідження пріоритетною функцією політичного дискурсу є функція соціального контролю, оскільки політичні промови державних діячів мають широкі вплив на суспільну думку шляхом маніпуляції з метою соціальної солідарності з будь-якого питання. Такий маніпулятивний вплив має двовекторну направленість або на підтримку вкорінених гендерних соціальних стереотипів, або на їх трансформацію у суспільній свідомості.

РОЗДІЛ 2

ВЕРБАЛЬНА ЕКСПЛІКАЦІЯ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

2.1. Особливості вербальної презентації гендерних стереотипів у жіночих політичних промовах

Недостатнє представництво жінок у різних сферах суспільного життя становить серйозний демократичний дефіцит, що підриває легітимність сучасного демократичного ідеалу. Тому паритетна демократія та сприяння жінкам на керівних посадах є важливими напрямками діяльності політикуму. Паритетна демократія передбачає рівне представництво жінок та чоловіків на посадах, що приймають рішення. Рівне представництво означає дещо більше, ніж квоти, оскільки воно ґрунтується на ідеї, що жінки не є меншиною, вони представляють більше половини населення людства, що є кількісний вимір питання, та представницями однієї з його статей – якісний вимір [49].

Аналіз промов англійських політикинь доводить, що гендерні стереотипи зберігаються у загальнолюдській свідомості. Однією із представниць сучасного англomовного політикуму, хто на повний голос говорить про права і свободи жінок, є Х. Клінтон. Саме вона у своїй промові на четвертій всесвітній жіночій конференції промовила слоган, який набув широкого вжитку «права людини – це права жінок, а права жінок – це права людини» (“*human rights are women’s rights And women’s rights are human rights*” [46]).

І в інших своїх промовах спікерка активно привертає увагу спільноти до долі жінок у сучасному світі, де жінки, з одного боку, набувають свобод і рівності, а з іншого боку, вони є абсолютно незахищеними і безправною верствою населення. Проілюструємо це

твердження прикладом з тексту промови: «*Now this is unfinished around the world, where too many women are still treated at best as **second-class citizens**, at worst as **some kind of subhuman species***» [46]. Лексичні одиниці *second-class citizens* (громадяни другого сорту) та *subhuman species* (напівлюдський вид) красномовно вказують на нижчу соціальну позицію жінку по відношенню до чоловіка. На домінуючу позицію чоловіка вказує також дієслово *treat* вжите у пасивному стані, жінка не є виконувачем дії, дія виконується по відношенню до неї. Драматичної тональності додають словосполучення *at best* (у кращому випадку) – *at worst* (у найгіршому випадку), на аксіологічній шкалі «добре-погане» жінка навіть не отримала достойної номінації.

У подальшій промові мовець закликає жінок до активних дій: «*Now, I have always believed that women are not victims, we are **agents of change**, we are **drivers of progress**, we are **makers of peace** – all we need is a **fighting chance***» [46]. У наведеному прикладі превалує «чоловіча» лексика *agents of change*, *drivers of progress*, *a fighting chance* з метою вплинути на жінок, змінити їх «звичну» пасивну соціальну позицію, але при цьому підкреслюється суто жіноча функція миротвориці, берегині (*makers of peace*). Це заклик до змін, розвитку, прогресу, до відстоювання свої прав і свобод, але у мирний спосіб. Мирний спосіб боротьби підкреслюється й у цьому контексті: «*When women participate in the economy, everyone benefits. When women participate **in peace-making and peace-keeping**, we are all safer and more secure. And when women participate in politics of their nations they can make a difference*» [46].

На противагу мирній стратегії поведінки жінок постає диктаторська та агресивна «чоловіча». Стереотипні риси маскулінності промовляють у наступному прикладі: «*Those of you who were there last night saw that remarkable film that interviewed men primarily in Pakistan, talking very honestly about their intention **to continue to control the women in their lives and their reach***» [46]. Гендерна роль жінки у

патріархальному суспільстві поступово зазнає трансформацій, що зустрічає жорсткий спротив з боку чоловічого населення певної етнокультури: «*Like in Egypt, where women stood on the front lines of the revolution but are now being denied their seats at the table and face a rising tide of sexual violence*» [27].

Жінки виборюють право рухатись кар'єрними сходами, отримувати освіту, працювати, проте гендерні стереотипи фізичної слабкості, залежності, нерішучості, пасивності стають на заваді визнанню соціальної рівності чоловіка та жінки: «*Concerning the young 23-year-old woman, brutally beaten and raped on a Delhi bus last December she was from a poor farming family, but like so many women and men she wanted to climb that economic ladder. She had aspirations for her life. She studied all day to become a physical therapist, then went to work at call centers in the evening, she sleep two hours a night*» [46]. Всі здобутки та досягнення двадцяти-трьох річної дівчини, що позитивно характеризують її активні життєву позицію, вербалізовані дієсловами в активному стані (*wanted to climb, studied to become a physical therapist, went to work*). У той час, як дієслівні одиниці у пасивному стані об'єктивують акт насилля, який вона зазнала, від сильного і жорстокого (*brutally*) представника чоловічої статі.

Вражаючими та кричущими фактами порушення прав жінок, на думку Х. Клінтон [43], є те, що:

– головною причиною загибелі жінок у молодому віці по всьому світі констатують домашнє насильство спричинене родичом чоловічої статі («*It is a violation of human rights when a leading cause of death worldwide among women ages 14 to 44 is the violence they are subjected to in their own homes*» [43]);

– примусове абортівання та стерилізація жінок («*being forced to have abortions or being sterilized against their will*» [43]);

– продаж жінок у рабство для заняття проституцією («*It is a violation of human rights when women and girls are sold into the slavery of prostitution*» [43]);

– ставлення до жінок як до військового трофею або як до об'єкту фізичної втіхи («*It is a violation of human rights when individual women are raped in their own communities and when thousands of women are subjected to rape as a tactic or prize of war*» [43]. «*Even in the late 20th century, the rape of women continues to be used as an instrument of armed conflict*» [43]);

– проблема фізичного каліцтва або навіть вбивства немовлят, що народилися дівчатами («*when babies are denied food, or drowned, or suffocated, or their spines broken, simply because they are born girls*» [43]).

Всі зазначені факти загибелі та знущання над представницями жіночої статі у сучасному світі свідчать про вкорінені стереотипи про меншовартість жінок у «чоловічому» суспільстві, їх приналежність до другого сорту людей, їх неповноцінність.

Окрім, фізичного насилля жінки сьогодення потерпають від соціальних обмежень, а саме, заборона відвідувати школу, лікарню, мати власність, мати право голосу. Абсурдність ситуації полягає у тому, що жінки за чисельністю становлять більшу частину населення світу, але при цьому вони складають 70 відсотків найбіднішої верстви населення та дві-третьини неписьменного населення світу («*Women comprise more than half the world's population. Women are 70 percent of the world's poor, and two-thirds of those who are not taught to read and write*» [43]). У тексті промови спікерки проблема неосвіченості жіночого населення передається не лише семантикою лексичних одиниць, а підтримується синтаксично – пасивною конструкцією *are not taught to read and write*, що вказує на неспроможність отримати освіту через сторонні причини.

Така дискримінація жіночого населення відбувається попри їх внесок у догляд, піклування про дітей, літніх людей, родину загалом,

виконують хатню роботу, створюють домашній затишок та спокій у родині, але ці цінності не вимірюються економічними показниками, не фіксуються в історичних працях, не популяризуються у культурі політичними діячами.

Намагання жінки поєднати материнство і кар'єру навіть у такій демократичній країні, як США вимагає від неї надзвичайних зусиль і підтримки родини та суспільства. Так, сенатор Елізабет Воррен зізналась у своїй промові як важко було розриватись між професією мрії (бути вчителькою) та вихованням дітей, яким це було виснажливим періодом її життя: «*I loved teaching and when I had babies and was juggling my first big teaching job down in Texas, it was hard but I could do hard. The thing that almost sank me – childcare*» [41].

Планування робочого часу було складним завданням, оскільки догляд за дітьми забирав майже весь час. Незважаючи на жіночу вразливість та, як прийнято вважати, фізичну слабкість, Елізабет певний час вдалось поєднувати ці дві сфери її життя, аж поки вона не зламалась («*I thought I was fine but then I just broke down and started to cry. I had tried holding it all together but without reliable childcare working was nearly impossible.*» [41]) і усвідомила, що без допомоги по догляду за дітьми, бути гарною мамою і будувати кар'єру просто неможливо.

За результатами дослідження було зафіксовано номінативні одиниці, що використовують жінки-політики на позначення жінки, її соціального та професійного статусу. Було виокремлено три групи номінацій: іменникові, прикметникові, дієслівні. Групу дієслівних номінативних одиниць було розділено на активні і пасивні.

До іменникових лексичних одиниць належать: *woman/women* (70), *girl(s)* (8), *mothers, sisters, widows*, наприклад: «*for older women, some of them widows, who have raised their families and now find that their skills and life experiences are not valued in the workplace*» [43].

На позначення професійних обов'язків жінок використовуються лексеми *doctors, nurses, hotel clerks, fast food chefs, business owner*, як у наступному прикладі: «*I have met **doctors and nurses** in Belarus and Ukraine who are trying to keep children alive in the aftermath of Chernobyl*» [43].

У прикметникових лексичних одиницях було зафіксовано такі випадки вживання: *primary, older, leading, working, self-reliant, resilient, strong, relentless, kind*. Проілюструємо: «*I have met with **the leading women** of the Western Hemisphere who are working every day to promote literacy and better health care for the children of their countries*» [43].

У політичних промовах, в яких мова йде про жінок, порівняно в рівній пропорції використовуються мовцями активні і пасивні конструкції, але семантика дієслів несе додаткове інформаційне навантаження. Дієслівні одиниці, що вживаються в активному стані на позначення дій жінок: *play with children, wash clothes, taking a break at the office water cooler, run own businesses, lead the struggle to end apartheid, build a new democracy, take out loans, create a livelihood, keep children alive, give birth, raise children, cook meals, clean houses, plant crops, work on assembly lines, run companies, run countries, work all night, fight for good schools, stay in the fight*.

Пасивні дієслівні конструкції на позначення дії, які виконуються по відношенню до жінок: *are not taught to read and write; is not valued, are threatened by violence, be denied to go to school, be denied to see a doctor, be denied to have their own property, being forced into prostitution, being denied the right to go to school, being barred from the ballot box and the bank lending office, be doused with gasoline, set on fire, burned, were silenced*.

Із наведених вище прикладів пасивних дієслівних конструкцій, доходимо висновку, що жінки найбільше потерпають фізичного насилля з боку чоловічого насилля, зберігається тенденція до сприйняття жінок

як людей нижчого сорту, жінка нічого не варта у «чоловічому» світі, чоловіки відчують зверхність та перевагу над жінками, що за замовчуванням дозволяє їм чинити безчинства. Проте, аналіз дієслівних активних комплексів довів, що на теперішній час соціальний статус та психологічний портрет жінки зазнає трансформації. Жінки демонструють свої закладені від природи характеристики, як-от народження дитини, догляд та виховання, виконують хатні обов'язки задля добробуту своєї родини, чинять спротив обмеженням та бар'єрам у їх кар'єрному зростанні, відстоюють свої права, борються, ведуть свій власний бізнес, займають керівні посади.

На підтвердження цього говорять статистичні дані. Представництво жіночого політичного корпусу на виборах у США станом на 1971 рік становило 3% у Конгресі США, на виборах по всій країні отримали перемогу 7% жінок, даних про представництво жінок у судовій гілці влади відсутні. Через 50 років представництво жінок у різних сферах політичної діяльності США зросло, так станом на 2021 рік у Конгресі США кількість жінок політиків складає 26,7%, частка обраних жінок по всій країні становить 30,3%, у судовій гілці влади кількість жінок складає 31%. У 2019 році Невада стала першим штатом, де жінки займали більшість депутатських місць (32 з 63, або 50,8%) [53].

Жінки навчилися поєднувати успішну кар'єру та не менш успішне материнство. Таким прикладом успішного симбіозу сімейної та політичної реалізації є мар Атланти, штат Джорджія, Кейша Л. Боттомс, яка пишається своїм статусом матері і політика, і наголос промовляє до інших жінок: *«I'm Keisha Lance Bottoms, a mother of four and Mayor of Atlanta, Georgia – cradle of the Civil Rights Movement and like so many other cities, a place where the struggle for human dignity continues»* [44].

Зі слабкої і підкореної чоловіком, жінка перетворюється на сильну духом особистість, самостійну та стійку до викликів сьогодення. На користь цього говорять самі політики-жінки у своїх промовах: *«I*

*remember him calling after my mother, Dorothy, died and we talked **about being raised by strong women***» [42]; «*I was raised in a household of **all women**; they were **self-reliant and resilient**. ... Their lives were not easy, but they **never complained***» [44].

Сучасним жінкам вдається зберегти суто «жіночі» духовні цінності, як сім'я, віра та свобода («*Money was tight but we had an abundance of what mattered most: **family, faith, and freedom***» [45]) та набути нових.

У своїй промові сенаторка Джоні Ернст розповідає про такі ціннісні орієнтири («*I was raised on a small family farm here in Iowa, where I learned the importance of **faith, hard work and service***» [42]), які були закладені у її родини та дозволили збудувати досить незвичну для жінок кар'єру. На початку вона займала посаду місцевого посадовця, потім була командиром батальйону у військових силах США, і врешті була обрана на посаду сенатора («*I worked my way through college, then dedicated my life to serving my country, as **a local official, a battalion commander in the military, and as a U.S. Senator***» [42]). Все вдалось досягти щирою вірою, тяжкою працею та самовідданому служінню країні.

Каміла Харріс, віце-президент США, перша жінка, більш того перша темношкіра жінка, яка отримала таку високу політичну посаду. Її силу та стійкість відзначають у своїх промовах політичні соратниці, підкреслюючи її здатність впоратись з викликами та проблемами на рівні цілої країни: «*I know something about the slings and arrows **she'll face and believe me this former district attorney and attorney general can handle them all***» [43]. Особливо привертається увага до її беззаперечних чеснот як людини, жінки і політика – прагнення до рівності та справедливості, й у той же час підкреслюється її добра вдача («*And Joe picked the right partner in Kamala; **she's relentless in the pursuit of justice and equity and she's kind***» [43]).

Тенденція до рівності жінок і чоловіків у різних сферах життя співіснує з усталеними поглядами на роль жінки і чоловіка, на їх спільні статуси та риси, що є притаманними певні статті. Прикладом такої примарної рівності є цитата з виступу радниці президента Келліан Конвей: «*I have seen firsthand many times **the President comforting and encouraging** a child who has lost a parent, a parent who has lost a child, a **worker** who lost **his** job, an **adolescent** who lost **her** way to drugs*» [45].

К. Конвей у своїй промові на вербальному рівні демонструє рівну представленість чоловіків і жінок. Проте, лінгвістичний аналіз дозволяє побачити інший імпліцитний зміст. Коли вона говорить про кандидатуру Д. Трампа *the President*, то добирає дієслівні одиниці *comforting and encouraging*, у такий спосіб демонструючи його вищу та сильнішу позицію, оскільки заспокоювати та підбадьорювати слабку або вразливу людину може сильна. Маніфестація сильного чоловічого начала підтримується фінальними словами її промови про те, що президент обирає найзапекліші бої та вирішує найскладніші проблеми, і він заступиться за кожного («*He picks the **toughest fights and tackles** the most complex problems; **he has stood by me and he will stand up for you***» [45]). Фінальна позиція таких слів не є випадковою, оскільки впливає на адресата та справляє на нього найсильніше враження.

Лексичні одиниці *child* та *parent* є гендерно нейтральними. На особливу увагу заслуговують слова *worker* та *adolescent*, які за своєю вербальною репрезентацією не належать до жодної зі статей, але до їх дистрибуції належать присвійні займенники, що актуалізують гендер.

Лексична одиниця *worker* разом із займенником *his* вказує на робітника чоловічої статі, що втратив свою роботу. У порівнянні з одиницями синонімічного ряду *working person, employee, white collar* лексема *worker* опосередковано вказує на робітників чоловічого роду, що підсилюється відповідним присвійним займенником.

Лексема *adolescent* є нейтральною за своєю природою та означає дитину підліткового віку. Використання присвійного займенника жіночого роду після одиниці *adolescent* робить пряму відсилку на дівчат-підлітків. У підсумку отримуємо інформацію про складні життєві ситуації, що трапились з різними людьми. Але проблеми чоловіків представляються у позитивному ракурсі, чоловік працює, заробляє гроші та забезпечує родину, він є годівник, а дівчинка підліток згадується у негативному контексті пов'язаним із вживанням заборонених наркотичних засобів. У такий спосіб прослідковуються архаїчні усталені гендерні стереотипи, що характеризують чоловіків позитивно, а жінок негативно.

Про хитку рівність чоловіків та жінок К. Конвей говорить у своїй промові на підтримку кандидата в президенти Д. Трампа. Вона зазначає, що й наразі жінка на керуючій посаді є чимось незвичним («*A woman in a leadership role can still seem novel...*» [45]), але підкреслюючи чесноти претендента на президентський пост, наголошує на його повазі до жінок, його ставленні до жінок як до рівних, його підтримці та призначенні жінок на керівні посади («*For decades he has elevated women to senior positions in business and in government. He confides in and consults us, respects our opinions, and insists that we are on equal footing with the men*» [45]). До того ж, вона згадує про «бар'єр» чи-то обмеження для жінок, які існують у світі політики, вони й наразі не є бажаними на «чоловічій» території під назвою «велика політика»: «*President Trump helped me shatter a barrier in the world of politics by empowering me to manage his campaign to its successful conclusion*» [45].

Аналіз політичних промов жінок-політиків продемонстрував, що незважаючи на зростаючі темпи представлення жінок у всіх сферах суспільного життя, гендерні стереотипи й наразі залишаються укоріненими й широко представленими у мовній картині світу.

2.2. Особливості мовної реалізації гендерних стереотипів у чоловічих політичних промовах

Процес стереотипізації передбачає статичний погляд на суспільство і людину, прагнення «класифікувати» всіх людей відповідно до їхньої приналежності до певного типу зі стандартним набором характеристик. Гендерні стереотипи існують у будь-якому соціумі, як усталені, традиційні та стійкі гендерні ролі [10, с. 80]. Гендерний стереотип зумовлений соціальним та культурними нормами. Гендерні характеристики особистості змінюються відповідно до культурних, ідеологічних, економічних, політичних та часових умов. Гендерні ролі розділяють людей на дві групи – чоловіки та жінки, та накладають певні поведінкові очікування [11, с. 156].

Стереотип фемінінності у західних культурах характеризується нерішучістю, пасивністю, відсутністю логічного мислення, залежністю та низьким прагненням до досягнень. Стереотип чоловічої поведінки маркований рішучістю, активністю, жагою до досягнень та змагань [38]. Зазначимо, що теорія «меншовартості» жінок, їх фізичної «дефектності» бере початок з праці Аристотеля «Походження тварин» [12, с. 33]. За Аристотелем ієрархічна структури суспільства базується на біологічній, саме тому жінка має «природну» підпорядкованість і відповідно демонструє у своїй поведінці такі риси як «пасивність, тілесну слабкість, схильність до виконання домашньої роботи, покірну хоробрість, поміркованість і скромність» [22, с. 32-33]. Стереотипи фемінінності та мускулінності є досить стійкими, безвідносно до об'єктивної картини світу.

Гендерний розподіл праці презентує розподіл соціальних ролей між чоловіком і жінкою, їх ієрархічний статус. Історично обумовленою є вища соціальна позиція чоловіка у суспільстві, що підкріплювалась

успадкуванням майна сином від батька [11, с. 160]. Патріархальна організація суспільства здебільшого зберігається й у сучасному світі.

Реалізація усталеного стереотипу чоловічою пріоритетності спостерігається ще на рівні вітальних слів, з яких починається політична промова. Промовистим у цьому аспекті є вітальне слово Лорда Фроста до представників Палати Лордів проголошене у листопаді 2021 року: «*My Lords, with the leave of the House, I will now make a Statement to update the House on various recent developments in our relationship with the European Union*» [54].

Гендерно маркована одиниця *lords* на позначення лордів (чоловічої частини Верхньої палати) адресована усім представникам палати Лордів і це незважаючи на той факт, що жінки складають майже третину складу палати. У кількісних показниках зафіксовано 222 жінки з 783 представників палати Лордів. На позначення жіночої половини представників палати в англійській мові функціонує фемінітив *baroness*, який був елімінований у вітальному слові промови Д. Фроста.

У політичних промовах американських політиків лексема на позначення чоловічої статі (*men, son*) завжди передує лексичній одиниці маркованій жіночим родом (*woman, daughters*) при зверненні до обох статей («... *and spoke for the men and women ...*», «*It was built by working men and women ...*» [5]; «... *but more often men and women obscure in their labor ...*», «*Time and again these men and women struggled ...*» [48], «... *many of us have deceased sons, daughters and relatives...* », «*The vast majority of men and women ...*» [40]).

Політичний діяч Б. Обама, перебуваючи ще на посаді сенатора штату Іллінойс, наголошував на рівності прав жінок у сучасній демократичній Америці. Під час свого виступу в Національному центрі із захисту прав жінок ретроспективно згадував епізоди з історії країни, коли жінок позбавляли права отримати місце роботи, якщо на нього претендував менш кваліфікований представник чоловічої статі («*women*

were routinely passed over for jobs that went to less qualified men» [50]), коли жінок звільняли через вагітність («when they'd lose their jobs for the crime of becoming pregnant» [50]), коли не давали права отримати стипендію на навчання («when female athletes would lose out on thousands in college scholarships» [50]), коли жінок могли відкрито переслідувати, принижувати та знущатися на робочому місці або в навчальному закладі («when women could be openly harassed and demeaned and abused right in the place where they worked or went to school» [50]).

На сучасному етапі жінки мають більше прав і свобод, проте навіть в умовах демократичного спрямування суспільства спікер зазначає, що гендерна диференціація у розмірі заробітної платні, пенсії чи соціальної підтримки залишається незмінною – чоловіки отримують більший розмір виплат («*And so women still earn 76% of what men do. They receive less in health benefits, less in pensions, less in Social Security» [50]*), на шляху до кар'єрного зростання зберігається тенденція до пріоритетності призначення на високі посади чоловіків. В англійській мові є спеціальне словосполучення на позначення невизнаної перешкоди для просування жінок кар'єрними сходам «*glass ceiling*» («скляна стеля»), саме ця скляна стеля визначає найвищу посаду, яку жінці «дозволять» зайняти. Підсумовуючи свою промову Б. Обама зазначає, що наразі 21 століття не стало виключенням і усталені гендерні соціальні стереотипи значно впливають на розвиток і функціонування суспільства. Відповідно до цих усталених уявлень жінки ще не мають такої ж рівності з чоловіками («*In short, when it comes to making your way in a twenty-first century economy, our daughters still do not have the same opportunities as our sons» [50]*), до якої вони прагнуть, їм необхідно доводити своє право на рівність.

На перший погляд контрарну тенденцію спостерігаємо у політичних промовах Дж. Байдена, який підкреслює високий професійний і соціальний статус жінок. Своє звернення до конгресу він

розпочинає з вітання спікера та віце-президента. Ці посади наразі посідають жінки. А потім звертається до першої леді країни і підкреслює, що він її чоловік. У такий спосіб Дж. Байден визнає рівність чи навіть перевагу жінок у політичному та соціальному житті суспільства («*Madam Speaker, Madam Vice President. No president has ever said those words from this podium. No president has ever said those words. And it's about time. The first lady, I'm her husband*» [40]).

Цікавим з цієї ж точки зору видається номінація чоловіків та жінок з Вол Стріт («*Good guys and women on Wall Street, but Wall Street didn't build this country*» [40]). Чоловіків-бізнесменів президент дещо фамільярно називає *guys*, що відповідає неформальному стилю спілкування, у той час як жінок, які працюють так само в установах на Вол Стріт, він позначає нейтральною лексемою *women*.

Проте, жіноча соціальна рівність є дещо примарною. У своїй промові Дж. Байден говорить про виклики, з якими сьогодні зустрічаються американці. Всі приклади, якими він ілюструє свій виступ, говорять лише про жінок. Він зазначає, що приблизно 2 мільйони жінок втратили робочі місця протягом пандемії коронавірусу («*Two million women have dropped out of the work force during this pandemic*» [40]), згадується мати-одиначка, яка потрапила у скрутне становище, оскільки не мала можливості працювати і отримувати гроші на їжу та аренду житла. Варто зазначити, що чоловіки у промові згадуються тільки як годівники, хоча за час пандемії і вони зустрічалися з різними викликами і проблемами. Однак ця інформація не отримала експлікації у тексті промови.

Натомість, неодноразово наголошується на архаїчному обов'язку жінки доглядати дітей та літніх родичів («*And too often because they couldn't get the care they needed to care for their child or care for an elderly parent who needs help*» [51]). У такий спосіб імпліцитно підтримується гендерний стереотип про жіночу слабкість, вразливість, неспроможність

працювати і заробляти кошти на своїх дітей. Заява президента про необхідність забезпечення більшої рівності та ширших можливостей для жінок лише підтверджує нерівність та другорядність жінок у патріархальному суспільстві («*We need to ensure greater equity and opportunity for women*» [51]; «*As part of our commitment to improving opportunity for women everywhere*» [51]; «*we need frame choice within the broader context of equality and opportunity for women*» [50]).

Тема фізичного насилля також знаходить свій відбиток у політичних промовах політичних лідерів («*One in three women is sexually assaulted on the long journey north*» [51]), які також наголошують на високому рівні смертності жінок від вогнепальної зброї чоловіка («*You know it is estimated that 50 women are shot and killed by an intimate partner every month in America, 50 a month*» [51]), на проблемі жіночого рабства та проституції («*to smuggle thousands of young girls and women into the United States and to sell them into prostitution and modern-day slavery*» [51]).

За результатами дослідження було зафіксовано пріоритетність гендерно немаркованої лексики (*no one, workers, farmers, people, relatives, families, nation, person, child, students, Americans, survivors, farmworkers, citizens*). У той час серед гендерно маркованої лексики були зафіксовані номінативні одиниці на позначення чоловіків (*man/men, father, dad, daddy, son, guy, boy, he, husband, chairman, businessman, seaman*) та жінок (*woman/women, mom, grandmother, granddaughter, she, wife, madam, lady*).

До дієслівних одиниць, що утворюють дистрибуцію номінативних одиниць на позначення представниць жіночої статі, були віднесені такі: *smuggle, sell, be sexually assaulted, be rescued, support, improve opportunity for (women), focus on economic empowerment for (women), graduate, lose a job, stand up, change, be harassed, be demeaned, be abused, be protected, face the challenges, care*.

Найбільш частотними випадками вживання прикметників на позначення жінок є *young, working, ordinary, brave* у той час як чоловіків характеризують такі прикметники *spectacular, young, big, great, brave*.

Аналіз ілюстративного матеріалу засвідчує, що у чоловічих політичних промовах простежуються дві рівнозначні тенденції реалізації стереотипізованих гендерно обумовлених ролей чоловіків та жінок. Перша тенденція засвідчує рівність прав чоловіків та жінок у сучасному демократичному суспільстві. Друга тенденція демонструє укоріненість стереотипів щодо типової поведінки чоловіка та жінки у суспільстві. Аналіз лексичного наповнення політичних промов та дієслівної граматичної категорії стану демонструє паритетність двох зазначених тенденцій. Дієслова в активному стані використовуються на позначення активної життєвої позиції жінок, їх здобутків і досягнень, хоча водночас, такі мовні одиниці як *to support, to protect, to empower* транслюють пріоритетність чоловіків по відношення до жінок, які потребують підтримки та захисту. Пасивні дієслівні конструкції об'єктивуються у контекстах фізичного та морального насилля над жінками.

ВИСНОВКИ

Гендер вважається інституціоналізованим і ритуалізованим соціокультурним конструктом – одним з параметрів соціальної ідентичності індивіда. Під поняттям гендер розуміємо соціокультурну стать, яка пов'язана з певними встановленими у суспільстві вимогами до якостей і норм поведінки індивіда. Гендер конструюється на основі біологічної статі у процесі соціалізації особистості, за допомогою системи гендерних ролей, сім'ї, засобів масової інформації.

Гендерні стереотипи слід потрактовувати як поширену думку або упередження про властивості та характеристики, якими володіють або повинні володіти жінки і чоловіки, а також про ролі, які вони виконують або мають виконувати. Формування гендерних стереотипів передбачає приписування жінкам та чоловікам конкретних властивостей, якостей або ролей лише за їх приналежністю до певної соціальної групи жінок чи чоловіків. Гендерні стереотипи характеризуються прототиповістю, узагальненістю та національно-культурною маркованістю.

Гендерні відносини фіксуються в мові у формі культурно визначених стереотипів, накладаючи відбиток на поведінку, включаючи мовлення, особистість та процеси її мовної соціалізації.

Лінгвістичні дослідження гендерної маніфестації мовлення проводяться у двох магістральних напрямках. Відповідно до першого напрямку у фокусі уваги дослідників знаходяться способи об'єктивації усталених соціальних гендерних стереотипів на лексичному рівні. На особливу увагу заслуговує лексикалізація бачення однієї статі іншою. Науковці другого напрямку досліджують стратегії та тактики мовленнєвої поведінки представників різних статей, спрямованих на досягнення певних комунікативних цілей, як-от досягнення та

збереження незалежності та високого статусу. Наше дослідження виконано у річищі першого підходу.

Дискурсивна діяльність людини визначається як основна реалізація мовної особистості, через яку транслюються її гендерні, культурні та соціальні характеристики. Відповідно дискурс тлумачимо як процес і результат мовленнєвої діяльності людини, що має знакову форму і реалізований у тексті в сукупності з комунікативною ситуацією. Політичний дискурс визначаємо як сукупність усіх мовленнєвих актів інституційного спілкування, обумовленого суспільно-політичною тематикою. Серед функціонального потенціалу політичного дискурсу визначаємо функцію соціального контролю пріоритетною, оскільки вона створює умови для маніпулятивного впливу на суспільну свідомість з метою уніфікації моделі поведінки, спрямування думок та способу сприйняття дійсності.

Аналіз фактичного матеріалу політичних промов державних діячів засвідчив загальну тенденцію до використання гендерно нейтральної лексики. Проте, гендерно маркована лексика була зафіксована у політичних виступах представників обох статей при обговоренні соціального статусу, прав, обов'язків, соціальних викликів, з якими зустрічаються жінки та чоловіки у сучасному світі.

Тенденція до рівності жінок і чоловіків у різних сферах життя співіснує з усталеними поглядами на роль жінки і чоловіка, на їх статуси та риси, що є притаманними певній статі. Усталеними гендерними стереотипами, що реалізуються у текстах політичних промов, є уявлення про жіночі духовні (*family, faith, and freedom*) та сімейні цінності (*children, home, an old relative*). Наразі образ жінки трансформується. Вона перетворюється зі слабкої і підкореної чоловіком на сильну духом особистість, самостійну та стійку до викликів сьогодення. Аналіз лексичного складу політичних промов показав, що дієслівні одиниці в активному стані функціонують на позначення здобутків та досягнень

жінок у суспільстві. Пасивні дієслівні конструкції зустрічаються у контексті фізичного або морального насилля, яке здійснюють чоловіки по відношенню до жінок. У той же час пасивні конструкції об'єктивуються в мовленні політиків-чоловіків, коли йдеться про захист прав та свобод жінок. І в першому, і в другому випадку реалізуються стереотипізовані уявлення про домінуючий «сильний» статус чоловіків і залежну позицію жінок.

Подальшу перспективу наукового пошуку вбачаємо у дослідженні стратегій і тактик чоловічих і жіночих політичних промов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гутарева Н. Ю. The problem of gender linguistics. *Молодой ученый*. 2015. № 11 (91). С. 1807-1809. URL: <https://moluch.ru/archive/91/19741/> (дата обращения: 15.10.2021).
2. Исаев Д.Д. Деконструкция гетеронормативной матрицы. *Психология. Журнал Высшей школы экономики*, 2016. Т. 13. № 1. С. 9-26.
3. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград: Перемена, 2002. 477 с.
4. Кирилина А.В. Гендер: лингвистические аспекты: монография. М.: Институт социологии РАН, 1999. 189 с.
5. Кириченко Е. В. Природа гендерной асимметрии в обществе сквозь призму социально-философской мысли. *Вестник РГГУ. Серия «Философия. Социология. Искусствоведение»*. 2009. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/priroda-gendernoy-asimmetrii-v-obschestve-skvoz-prizmu-sotsialno-filosofskoy-mysli-1> (дата звернення: 13.10.2021).
6. Красных В. В. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность? М. : ИТДГК "Гнозис", 2003. 375 с.
7. Макаров М.Л. Основы теории дискурса. М. : ИТДГК «Гнозис», 2003. 278 с.
8. Мельник Т.М. Гендер як наука та навчальна дисципліна. Основи теорії гендеру: навчальний посібник / за заг. ред. М.М. Скорик. К.: «К.І.С.», 2004. С. 10-29.
9. Мельник Ю.П. Об'єктивація гендерних стереотипів у сучасній лінгвістичній науці. *Вісник Житомирського державного університету*. Випуск 45. Філологічні науки. 2009. С. 110-114.

10. Нагрибельний Б.Я. До питання гендерних стереотипів. *Магістерські студії. Альманах*. Вип. 21. 2021. Херсон. ХДУ, 2021. С. 80-83.
11. Оксамитна С.М. Гендерні ролі та стереотипи *Основи теорії гендеру: навчальний посібник* / за заг. ред. М.М. Скорик. К.: “К.І.С.”, 2004. С. 156-180.
12. Основи теорії гендеру: навчальний посібник / за заг. ред. М.М. Скорик. К.: “К.І.С.”, 2004. 536 с.
13. Полевая И.В. Речевые гендерные стереотипы и их реализация в российском аналитическом телевизионном дискурсе : дис. ... канд. фил. наук. : 10.02.19. М., 2014. 204 с.
14. Почепцов Г.Г. Теорія комунікації. К.: ВЦ «Київський університет», 1999. 308 с.
15. Прохоров Ю. Е. Действительность. Текст. Дискурс: учеб. Пособие. М. : Флинта: Наука, 2016. 224 с.
16. Седов К.Ф. Дискурс и личность: эволюция коммуникативной компетенции. М. : Лабиринт, 2004. 320 с.
17. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.
18. Семашко Т. Гендерна лінгвістика в системі сучасної мовознавчої науки. *Вісник Маріупольського державного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 2010. №3. С.166-170.
19. Серио П. Как читают тексты во Франции. *Квадратура смысла: Французская школа анализа дискурса*: Пер. с фр. и португ. М.: Прогресс, 1999. С.14–53.
20. Словарь гендерных терминов / Под. ред. А. А. Денисовой. М.: Информация 21 век. 2002. 78 с.
21. Топчій Л. Способи маркування гендерної культури в українській фразеології. *Філологічні діалоги*. Випуск 7. С. 103-108. URL: <http://dSPACE.idgu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1407/1/>

22. Чухим Н.Д. Проблематика статі: виникнення та генеза. *Основи теорії гендеру: навчальний посібник / за заг. ред. М.М. Скорик*. К.: “К.І.С.”, 2004. С. 30-77.
23. Шевченко И.С. Когнитивно-прагматические исследования дискурса. *Дискурс как когнитивно-коммуникативный феномен: коллект. монография*. Харьков, ЧФ Константа, 2006. С. 69-77.
24. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса: дис. ... д-ра фил. наук. : 10.02.01; 10.02.19. М., 2000. 431 с.
25. Alduhaim A. A Comparative Study of Political Discourse Features in English and Arabic. *International Journal of English Linguistics*. 2019. Vol. 9. No. 6. P. 148-159.
26. Chateris-Black J. *Analysing Political Speeches. Rhetoric, Discourse and Metaphor*. United Kingdom: Palgrave MacMillan. 2014. 298 p.
27. Chilton P. *Politics and Language. Concise Encyclopedia of Pragmatics*. London: Elsevier. 1998. pp. 688-694.
28. Contemporary American Society. Gender Inequality. URL: <https://www.sccc.wisc.edu/~wright/ContemporaryAmericanSociety/Chapter%2015%20--%20Gender%20inequality.v3.pdf> (дата звернення: 13.09.2021).
29. Basow A. *Gender: stereotypes and roles*. Pacific Grove, Calif. : Brooks/Cole Pub. Co., 1992. 399 p.
30. Beard A. *The language of politics*. London, Routledge. 2000. 420 p.
31. Hentschel T., Heilman M., Peus C. The Multiple Dimensions of Gender Stereotypes: A Current Look at Men’s and Women’s Characterizations of Others and Themselves. *Frontiers in psychology*. January 2019. Vol. 10. Pp.1-19. URL: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2019.00011/full> (дата звернення: 02.09.2021).
32. Holmes J., Meyerhof M. *The Handbook of Language and Gender*. Oxford: Blackwell Publishing, 2005. 759 p.

33. Konstantinova A., Anufrienko S. Political discourse and the study of parliamentary communication: a comparative analysis. [Electronic resource] URL: https://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/pdf/2019/10/shsconf_cildiah2019_00007.pdf (дата звернення 13.10.2021)
34. Money J. Hermaphroditism, Gender and Precocity in Hyperadrenocorticism: Psychologic Findings. *Bulletin of the Johns Hopkins Hospital* 96. P. 253-264.
35. Pieniążek-Niemczuk E. On the Linguistic Features of American Political Discourse. *Studia Anglica Resoviensia* 13. 2016. Zeszyt 93. P. 68-77.
36. Ponthieux S., Meurs D. Gender Inequality. *Handbook of Income Distribution*. 2015, Vol 2. P. 981-1146.
37. Prifiti M. Characteristics of political discourse in Albania. *European Journal of Research in Social Sciences*. 2017. Vol.5. №4. P.12-16.
38. Tannen D. *You just don't understand. Women and men in conversation*. N. Y., 1990. 147p.
39. Taylor J., John R. *Cognitive Grammar*. Oxford: Oxford University Press, 2002. 620 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

40. Biden's Speech to Congress: Full Transcript. April 29, 2021. веб-сайт. URL: <https://www.nytimes.com/2021/04/29/us/politics/joe-biden-speech-transcript.html?auth=link-dismiss-google1tap> (дата звернення 01.10.2021).
41. Campaign speech of Elizabeth Warren. 2020 DNC Speech – Aug. 19, 2020. веб-сайт. URL: <https://awpc.cattcenter.iastate.edu/2020/09/05/2020-dnc-speech-aug-19-2020/> (дата звернення 01.10.2021).

42. Campaign speech of Joni Ernst. 2020 DNC Speech – Aug. 26, 2020. веб-сайт. URL: <https://awpc.cattcenter.iastate.edu/2020/09/29/2020-rnc-remarks-aug-26-2020/> (дата звернення 28.09.2021).
43. Campaign speech of Hillary Rodham Clinton. 2020 DNC Speech - Aug. 19, 2020. веб-сайт. URL: <https://awpc.cattcenter.iastate.edu/2020/09/05/2020-dnc-speech-aug-19-2020-2/> (дата звернення 28.09.2021).
44. Campaign speech of Keisha Lance Bottoms. 2020 DNC Speech - Aug. 20, 2020. веб-сайт. URL: <https://awpc.cattcenter.iastate.edu/2020/09/07/2020-dnc-speech-aug-20-2020/> (дата звернення 01.10.2021).
45. Campaign speech of Kellyanne Conway. 2020 DNC Speech - Aug. 26, 2020. веб-сайт. URL: <https://awpc.cattcenter.iastate.edu/2020/10/05/rnc-remarks-aug-26-2020/> (дата звернення 01.10.2021).
46. First Lady Hillary Rodham Clinton Remarks for the United Nations Fourth World Conference on Women. веб-сайт. URL: <https://www.un.org/esa/gopherdata/conf/fwcw/conf/gov/950905175653.txt> (дата звернення 28.09.2021).
47. Hillary Clinton: Women Are Not Victims, We Are Agents of Change. веб-сайт. URL: <https://thestoryexchange.org/hillary-clinton-women-victims-agents-change/> (дата звернення 28.09.2021).
48. Obama Inaugural Address. 20th January 2009. веб-сайт. URL: <http://obamaspeeches.com/> (дата звернення 30.09.2021).
49. Milestones for Women in American Politics. веб-сайт. URL: <https://cawp.rutgers.edu/facts/milestones-for-women> (дата звернення 28.09.2021).
50. Remarks of Senator Barack Obama National Women’s Law Center National. веб-сайт. URL: <http://obamaspeeches.com/038-National->

Womens-Law-Center-Obama-Speech.htm (дата звернення 30.09.2021).

51. Trump D. State of the Union Address. February 5, 2019. веб-сайт. URL: <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/february-5-2019-state-union-address> (дата звернення 11.10.2021).
52. Transcript Of Barack Obama's Victory Speech. November 5, 2008. веб-сайт. URL: <https://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=96624326> (дата звернення 30.09.2021).
53. Women in Elective Office 2021. веб-сайт. URL: <https://cawp.rutgers.edu/women-elective-office-2021> (дата звернення 28.09.2021).
54. Women in Politics. веб-сайт. URL: <https://www.womenlobby.org/Women-in-Politics-507?lang=en> (дата звернення 28.09.2021).